

PLACEBO

Lluís Busquets i Grabulosa

STONBERG
EDITORIAL

PLACEBO

Lluís Busquets i Grabulosa

STONBERG
EDITORIAL

Primera edició: febrer 2026
© Lluís Busquets i Grabulosa

© de les característiques d'aquesta edició: Stonberg Editorial
Gran Via de les Corts Catalanes 636 – 08007 Barcelona (Catalunya)
Tel. 933 175 412
stonberg@stonbergeditorial.com
www.stonbergeditorial.com

© de la imatge de la coberta: Karyna Bartashevich

ISBN: 979-13-990994-9-2
DIPÒSIT LEGAL: B 1579-2026

Cap part d'aquesta publicació,
inclòs el disseny de la coberta, pot ser reproduïda,
emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà,
ja sigui elèctric, químic, mecànic, òptic,
de gravació o de fotocòpia
sense permís previ de la marca editorial.

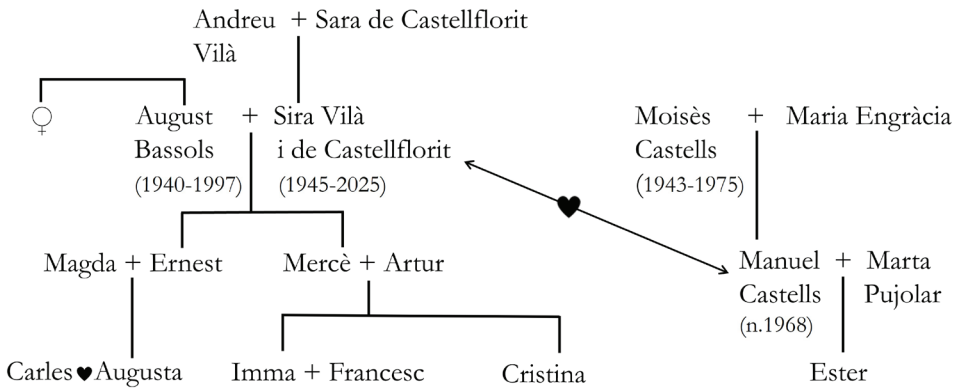
SUMARI

Personatges de la novel·la	11
I. QUATRE VEUS	13
1. Manuel	15
2. Ernest	55
3. Sira	77
4. Mercè	85
II. PARÈNTESI	109
1. Petxines de versos (Abans de Cap de Salou)	111
Anagrama	111
Quatre poemes tancats a dintre meu	114
Decasíl·labs blancs	114
Quartetes alexandrines	115
Romanç decasíl·làbic	115
Atzucac	116
2. Petxines de versos (Després de Cap de Salou)	117
Sonet-pòrtic	117
La dotzena del frare	118
Post-ocupació (Callar o confessar)	125
Tres composicions finals	127
Octava	127
Els quatre elements	127
Rimes internes	128

3. Carta del dimarts, 19/12/1989 amb l'afegit de «Cels conjurats»	129
4. Tríptic nadalenc	135
Felicitació	135
Èxtasi espiritual	135
Escrit al cosmos	137
5. D'entorn de Cap d'Any a Reis	139
Nits blanques	139
Shakespeariana	139
Alexandrins, encara	140
Nova nit blanca	141
Pregària de Cap d'Any	141
Cronologia del sac de dormir	142
Tremolor de telèfon	143
Àngels nus	144
Preparant el comiat	146
Forrellat	148
Darrer poema [que no ho va ser]	150
6. Carta del Manuel (dimarts, 9/01/1990)	155
7. Poema inesperat. Ventríloc	157
8. Connubi d'esperits	159
Estramps blancs	159
Vint (haikus i tankes)	160
Intangibilitat	163
Carta del dimarts, 23/01/1990	164
Carta rebuda el dimecres, 14/02/1990, Dia dels Enamorats, amb el sonet «Per a la Sira»	167
Gaubança	169
9. Lloses de comiat i de silenci	171
Carta del diumenge, 18-II-1990 (Prescindible)	171

Els amors i els dies	173
Tríptic de la por al després	176
Sense confins	176
Per a mi tota sola de nou	177
Gra de blat	177
Absència (Resignació)	178
Estramps de llàgrimes (Transgressió)	180
Ultimíssima	183
Potser amb veu aliena, per a mi mateixa	185
 III. LA PUBLICACIÓ	 187
1. Mercè	189
2. Rosa Cabrós, professora de Literatura	197
3. Manuel Castells	209
4. L'editor, Aureli Magí	227
5. L'espasa de Dàmocles	241

PERSONATGES DE LA NOVEL·LA

I. QUATRE VEUS

Des de la meva joventut, la meva angoixa fonamental, d'ençà que s'originaren dins meu totes les meves alegries i totes les meves amargors, va ser aquesta: la incessant i despietada lluita en el meu interior entre l'esperit i la carn. La meva ànima era el camp de batalla de dos exèrcits enfrontats. I sentia que si només un dels exèrcits guanyava i aniquilava l'altre, estaria perdut. Estimava la meva ànima i no volia que es degradés. Lluitava per reconciliar aquestes dues forces còsmiques oposades, perquè s'adonessin que no són enemigues sinó sòcies, amigues, i que s'alegressin d'una amistat compartida, i amb elles jo també fruís d'harmonia.

Nikos Kazantzakis

1. MANUEL

Dimecres 22 de gener de 2025. El Telenotícies Vespre ha donat la notícia amb tots els ets i uts: «Sira Vilà i de Castellflorit, exprofessora i poeta, vídua d'August Bassols, ha mort a la seva casa de Barcelona després de diversos tractaments clínics, havent rebut els Sants Sagraments». (Ha somrigut en sentir això dels Sants Sagraments; era una dona creient i mai no se n'amagava.) «Encara que una mica més gran», continuava dient la televisió, «formava part de la gran triada de dones poetes de casa nostra, Maria Mercè Marçal, que ens deixà el 1998», M. Teresa Bertran i Rossell, coneguda com a Teresa d'Arenys, traspassada l'any passat, i ella, Sira Vilà i de Castellflorit, guardonada amb la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya. La seva obra poètica calia emmarcar-la en l'eclosió dels poetes dits del Mall dels anys 70 i 80, al costat de Ramon Balasch, Xavier Bru de Sala, Antoni Tàpies-Barba, Miquel de Palol, Josep Piera, el crític Sam Abrams i l'esmentada Maria Mercè Marçal».

Carles Duarte, expresident del Consell Nacional de Cultura i de les Arts, explicava a la televisió catalana que Sira Vilà s'havia donat a conèixer arran del poemari *Heura captiva*, que li va guanyar el Carles Riba, però es consagrà amb *Urània i Pandemos* del 1988 i fou amb *L'esperit de la matèria* del 2005, considerat una resposta a l'assaig *La matèria de l'esperit* del novel·lista i amic Jaume Cabré, amb qui es portaven dos anys, que assolí un reguitzell de premis i arribà a tota mena de públics. Però, sobretot, donava molt mèrit a la recuperació d'epistolaris, tots els quals, sense la seva feina, s'hau-

rien perdut. Margarida Troguet, presidenta en funcions de l'esmentat Consell, explicava que la seva obra, d'arrel humanista i personalista, en el magma denominat poesia de l'experiència —i poesia col·loquial o conversacional, des d'una altra perspectiva—, incidia recursivament en el fet de destriar el desdoblament individual i d'harmonitzar matèria i esperit en la persona humana. El President de la Generalitat, Salvador Illa, havia declarat que perdiem no sols una poeta i una historiadora de la nostra literatura contemporània sinó una persona fidel a Catalunya, que havia treballat sempre a fi que el país assolís la seva majoria d'edat.

No per esperada, la notícia l'havia deixat de sorprendre. Trucà a TV3, on treballava, per saber-ne més detalls. Abans de morir havia demanat a la família que refusés una vetlla de cos present al Palau de la Generalitat. L'enterrament al tanatori Àltima de la Ronda de Dalt seria el divendres 24. «Quan em mori, voldria al meu costat les persones que he estimat», li havia dit feia molts anys. Encara no estava casat amb la Marta, ell. En un instant li passaren imatges de Cap de Salou pel cervell, de quant s'havien estimat. No se sentia satisfet del tot de la vivència d'aquell seu fragment de biografia. Però, com esmenar allò que ja ha passat? La vida no es pot tornar enrere. Ara entenia moltes més coses. Era massa jove i inexpert, aleshores. Estava convençut que *L'esperit de la matèria*, que havia devorat només de sortir a les llibreries, havia començat a Cap de Salou. Amb les vivències que havien tingut a l'apartament a tocar del Mirador de Punta Daurada, entre el carrer de Replanells i el del Baró de la Tournelle, davant de l'Hotel Best Negresco.

Havia conegut la Sira a l'escola, quan feia vuitè d'EGB. Devia tenir tretze o catorze anys, jo; ella devia passar força de la trentena, però

semblava molt més jove, potser perquè s'havia casat de poc i vestia d'una manera molt informal. Estava embarassada? Ens impartia llengua i literatura. I feia emocionar tota la classe, sobretot quan explicava el sentit d'alguns poemes. Cap dels alumnes no sabia que ella ja era una poeta prometedora i reputada. Molts nois n'estaven enamorats platònicament, com jo mateix. Llavors, ella treballava en la tesi doctoral perquè volia ser professora d'universitat. Tenia al seu poder cartes de literats exiliats. Demanà voluntaris per ajudar-la. Vam sortir-ne molts. Havíem de saber mecanografia. En vam quedar menys. Aleshores tot just començaven a emprar-se els ordinadors. A l'escola n'hi havia tres. La Sira trià un noi que es deia Iscle, la Marga —dos cracs que estudiaven de valent— i també em trià a mi. Durant cinc dissabtes vam emprar els ordinadors de l'escola per passar-li en net cartes manuscrites. A mi me'n van tocar quatre de Pere Calders i unes quantes més de Joan Sales; als altres, de Xavier Benguerel, de Carles Riba, d'Agustí Bartra i de Joan Oliver - Pere Quart. Segons ella, ens encarregava els autors que tenien bona cal·ligrafia; d'altres tenien una lletrata espantosa, pitjor que la d'una recepta mèdica, i se les quedava ella, encara que la seva feina primordial era anotar aquelles epístoles. Treballàvem *full time* de deu a dues. Ens convidava a dinar i ens hi tornàvem a posar fins a les cinc, quarts de sis. Ens regalava llibres, perquè trobava que no era adequat, per l'edat que teníem, pagar-nos amb diners. Tots hi estàvem d'acord. Puc dir que, a mi, em va regalar una novel·la de Gilbert Cesbron, *Gossos perduts sense collar*, preciosa.

La vaig perdre de vista quan vaig estudiar BUP a l'Institut. Tres anys. Ella sabia que servidor volia estudiar FP, Formació Professional, perquè em seduïa el món de la televisió i volia ser càmera. Em recomanava que fes COU amb l'argument que, si no ho feia, me'n penediria. No vaig fer el COU. Li ho vaig pronostic-

car en acomiadar-me: «Vostè serà professora d'universitat i jo seré camerògraf...» «Que Déu l'escolti!» Ho vaig encertar. Vaig acabar l'FP II d'aquell temps, vaig poder fer pràctiques a TV3 i, després de guanyar unes oposicions, encara avui estic en plantilla. Ara, a més de càmera de TV3, soc professor al cicle formatiu de Grau Superior de Realització de projectes audiovisuals i espectacles del col·legi Sant Ignasi, als jesuïtes de Sarrià. A més d'aquest cicle, a la família d'Imatge i so a la qual pertanyo, s'hi pot estudiar Realització, Il·luminació i Animacions 3D, de les quals no tinc ni idea. (Si ara ho esmento és perquè un dels fills de la Sira acabaria sent un bon professional d'Animació. Es deia Ernest, però, a la Sira, li costava molt parlar d'ell i de la seva família.)

Quan ja ni hi pensava, vaig rebre un llibre d'ella, a casa, titulat *Cartes i exili. Plomes catalanes en terres sud-americanes (1939-1950)*. En els agraïments constàvem la Magda, l'Isclé i servidor per «haver-la ajudat a informatitzar documents». Se'm va passar pel cap enviar-li una targeta d'agraïment a la universitat, però em sembla que no ho vaig fer mai.

Així, doncs, suposant que el destí no hagués jugat amb nosaltres, amb la Sira ens vam retrobar per pura casualitat. Quan li van atorgar el premi de la Generalitat per *Urània i Pandemos*, el setembre de 1989 va ser convidada a una entrevista de TV3 i servidor n'era un dels càmeres. El periodista, en presentar-la, va deixar anar que era professora titular de Literatura a la Universitat de Barcelona. Tenia el front molt ample, amb una cabellera rinxolada que, amb la ratlla a una banda, li rossolava com una cascada atzabeja a les bandes d'un coll esvelt i llarg un xic més amunt de les sines, deixant entreveure amb prou feines unes orelles amb unes arracades de perles, celles molsudes, ulls negres i ametllats, les palpebres pronunciades, llavis prims, a punt de la rialla, que deixaven a la vista unes rastelleres de

dents perfectes i blanques. damunt d'una barbeta arrodonida. No havia canviat gens.

Acabat el programa, quan ja sortia del plató, la vaig anar a saludar. A contrallum i amb la càmera davant de la cara, ella no m'havia pogut reconèixer. Li vaig comentar que l'havia encertada en el meu comiat... «Veu? Vostè és a la Universitat i jo soc aquí.» Em va fer una festassa. «Vaig conèixer un nen i ara tinc aquí al davant tot un home. Quants anys té?» «Vint-i-un, per servir-la...» Vam referir-nos al volum de *Cartes i exili*. «Em sembla que no li vaig agrair la tramesa», li vaig dir. «No, però és igual. Era jo l'agraïda. I pensi que segueixo buscant correspondències literàries com una fura», em va confessar. «Hi vam aprendre molt.» «He pensat més d'una vegada en vostè!» «Jo, molt», li vaig dir, no pas per aflagar-la, sinó perquè era veritat. Sabia llegir poemes —això que la gent no practica i menys, ara, amb els mòbils— gràcies a ella. «Doncs ara, em sembla que encara els puc explicar una mica millor, cregui'm. D'aquí a pocs dies començarem el curs de literatura catalana contemporània.» «Em matricularé a la seva assignatura», li vaig dir. «Hi serà molt benvingut!».

No ho acabava pas d'improvisar. D'ençà que treballava a TV3 ja m'havia adonat que el meu català, en comparació amb el dels joves que provenien de les facultats que ensenyaven català des dels primers 80, feia aigües per totes bandes. De la mateixa manera que havia estudiat anglès, em convenia una bona ració de gramàtica o de lingüística catalana. Vaig mirar horaris a la Universitat que, aleshores, en dèiem central. Casualment, s'escunçaven. A quarts de nou del matí, català, i a les 10, literatura catalana contemporània amb la Sira Vilà i de Castellflorit. Tres dies a la setmana. M'hi vaig matricular. Setembre de 1989. Quan el Departament de Filologia Catalana va retre un homenatge a Miquel Martí i Pol, em va triar entre els

lectors dels seus poemes. Em va tractar des del primer moment amb l'afecte d'un vell conegut.

Més i tot, perquè amb altres dos alumnes, sobretot amb una altra noia que es deia Eugènia, la vaig tornar a ajudar. Llavors tenia entre mans treballs de diferents correspondències, perquè obtenia cartes amb comptagotes, però, sobretot, aplegava la correspondència dels anys 50 de Josep Maria Cruzet i Sanfeliu, el fundador de l'editorial Selecta el 1946, que el 1951 havia instituït els Premis literaris de la nit de Santa Llúcia. Cruzet havia publicat el 1949 la tercera edició de *Coses vistes* de Josep Pla i el 1956 havia començat a publicar-li l'obra completa, que va fer furor des de l'inici. Per exemple, el 13 de febrer del 1953, Xavier Benguerel escrivia a l'editor referint-se a les obres de l'empordanès *Girona, Els pagesos i El carrer estret*: «No sé si mai en català, he llegit unes pàgines tan vives, intenses i tan ben pintades. Pla és agut, d'una ironia a estones amable i que, segons com, fibla molt a fons; a vegades amb un punt de sorna tan personal, tant d'ell mateix, que un se sent redimit i salvat de la fadessa de múltiples pàgines de literatura catalana. I humà; net i pelat com una ametlla».

Li seguíem fent la feina mecànica. Digitalitzar a l'ordinador les cartes perquè ella les pogués anotar. Als ajudants, que ja érem universitaris, ja no ens pagava la feina amb llibres, sinó que ens donava el que ella en deia *argent de poche*, 20 pessetes el foli digitalitzat i ens deixava ben clar que el preu de mercat estava entorn de les 35. M'hi vaig apuntar més per curiositat (hauria de dir xafarderia?) i per saber com treballar amb documents de primera mà que no pas per necessitat econòmica.

Em va presentar un dels conserges de Filologia, el senyor Ramon Mena —a les dones de fer feines i als conserges sempre els tractava de senyors i senyores—, que tenia un calaix al taulell, on ella ens

deixava dins uns sobres el que havíem de digitalitzar-li a l'ordinador i retornar-li allà mateix, un cop la feina estava enllestida en un disquet. A l'Eugènia i a mi ens il·lustrava al seu despatx sobre la importància de les correspondències. «Penseu que, als anys cinquanta, els editors havien de fer veritables batalles contra la censura. Per exemple, Cruzet comunica a Benguerel el 30 de juliol de 1953 que la seva novel·la *La veritat del foc* no ha passat el dictamen dels censors; no es va poder publicar fins a 1967. Hi ha centenars de cartes d'editors en aquest sentit... Però l'important és poder certificar moments biogràfics desconeguts de l'escriptor. Mercè Rodoreda, per exemple, escriu a Benguerel el 18 d'agost de 1960 confessant-li que ha enviat contes a la Festa literària de Cantonigrós i que potser hi viatjarà perquè se li volia fer un petit homenatge. Llavors, en el món literari català, encara era una perfecta desconeguda. Hi presentà *Tres contes* i guanyà; Benguerel era membre del jurat.

Va viatjar a Cantonigrós? Doncs, no, perquè del 14 de setembre d'aquell mateix any tenim una carta de l'escriptora a Joan Triadú en què s'excusa de no haver-hi viatjat. Li diu exactament que «potser d'aquí a deu anys, si Déu m'ajuda», se'l mereixerà, l'homenatge. És a dir, ella és conscient que encara no té realitzada l'obra que pensa fer. Però al final de la carta —va prendre'n el foli i es va posar a llegir— li confessa: «Després de molts anys d'escriure poc i en desesma d'allunyament, ara m'he posat a escriure amb veritable delit, com si cada dia fos el darrer que pogués escriure i, a la nit després, m'hagués de morir». Veuen? —ens tractava sempre de vostè, la Sira—. Això, l'any 60. Devia estar escrivint *La plaça del Diamant*, que amb el títol *Colometa*, presentà al Sant Jordi i no li va ser premiada. I és important de saber, perquè expressarà els seus dubtes sobre la novel·la en una altra carta a Triadú del 20 de març de 1961, i no s'adonarà que ha fet una obra cabdal fins a la missiva que li escriurà Joan Sales

el 16 de maig de 1961 on li confessa que ha passat una nit en blanc llegint-la perquè «no la podia deixar».

—És veritat que el 1937 Rodoreda deixà Joan Gurguí, el seu oncle i marit, amb qui havia tingut un fill el 1929, perquè tenia com a amant Andreu Nin? —va demanar-li l'Eugènia.

—Rodoreda volia ser una dona autònoma, sense dependre del marit. Aquest va esparracar una carta que Nin havia enviat a Rodoreda aquell 1937. A partir d'aleshores, Rodoreda va agafar el fill i, abandonant llar i marit, van anar a viure a casa de la seva mare. L'escriptora va portar al damunt durant un quant temps els bocins de la carta de Nin, com va escriure a l'Anna Murià: «Vaig per la vida amb una carta estripada». Veuen si és important, l'epistolografia? Sense cartes, no ho sabríem, tot això; se n'adonen? (A la universitat tractava tots els alumnes de vostè, ho he dit?)

—I com va acabar, tot plegat?

—A Nin el van detenir el 16 de juny de 1937 en sortir d'una reunió al POUM. Feia tres anys que es coneixien i quatre que Nin havia publicat la versió catalana completa d'*Anna Karènia*. Aquell 1937, Rodoreda guanya el premi Crexells amb *Aloma*. I la publicarà, saben com? Amb una cita inicial de la novel·la de Tolstoi... —va agafar aire i va canviar de to—. És tot el que puc dir, perquè servidora no ha vist mai els trossos de la carta de Nin. Ja m'agradaria, ja! Hi ha qui parla d'un amor platònic, d'aquells indestructibles, i d'altres van més enllà. També se l'ha relacionada amb Francesc Trabal, amb qui viatjà a Praga el 1938 en representació del PEN Club de Catalunya...

—Devia ser una dona seductora....

—Era baixeta, un xic napbuf. Però molt simpàtica. La seva veritable parella d'exili, tanmateix, va ser Armand Obiols, pseudònim de Joan Prat. Aquest, des del punt de vista literari, era un home excepcional. A l'exili dirigia la «Revista de Catalunya», amb molt

de rigor. Vagin a saber si en alguna carta perduda de qui sap qui trobaríem més detalls de totes aquestes relacions. Rodoreda s'havia construït un personatge, que ha calgut anar desmuntant.

—En quin sentit? —vaig haver de demanar, per ignorància.

—En molts. Ella, en vida, havia amagat sempre, per exemple, quan havia tornat a Catalunya. Feia veure que no ho havia fet fins a la publicació d'*El carrer de les Camèlies*, premi Sant Jordi 1966. Gràcies a les cartes, s'han pogut documentar un breu viatge a la ciutat comtal el 1949, amb les seves primeres impressions de la Barcelona de postguerra, un altre pel casament del seu fill el 1954, el 1957 quan va guanyar el premi «Víctor Català» amb *Vint-i-dos contes*, el 1966 quan van morir la mare i l'exmarit amb pocs mesos de diferència. Llavors, gràcies a la venda del casal Gurguï i al testament matern, tot i els conflictes originats amb el seu fill, va poder disposar d'una economia sense estretors, la qual, unida al seu èxit com a novel·lista, li donaria una autonomia i un benestar econòmic del qual no havia gaudit mai abans, cosa que també amagava...

Parlava poc d'ella mateixa, la Sira. Estava casada i tenia un fill que es deia Ernest —em sembla que ja ho he esmentat— i una filla, Mercè. El noi era mal estudiant i li havia sortit una mica carbassa: tenia males amistats i en trèiem la impressió de ser una mica bala perduda. Quan una vegada l'Eugènia va tenir les penques de demanar-li si el seu fill es drogava va respondre. «No ho sé... Segons el meu marit, que el té en un escambell, no, però jo no hi posaria la mà al foc.» Estirant-li la conversa, va resultar que l'Ernest havia perdut un any mig esgarriat entre els hippies arribats a Eivissa entorn del final de la guerra del Vietnam, però ell amb deu anys de retard, quan Ca n'Anneta de Sant Carles de Peralta ja no exercia d'oficina de correus, on els fills de la contracultura rebien els diners dels seus papàs.

—Bona, aquesta —la tallà l'Eugènia, que coneixia Eivissa—. Ningú no gosa dir-ho, que molts hippies eren fills de papà. El hippisme de finals dels vuitanta s'havia escampat des d'Es Canar a Sant Antoni de Portmany, on ja es construïen hotels monstruosos, i allò de «Feu l'amor i no la guerra» ja anava de capa caiguda.

La Sira, tanmateix, es va mostrar interiorment molt preocupada pel seu fill i ens va demanar que fóssim reservats amb aquelles confidències.

La meva feina consistia a informatitzar cartes de Joaquim Ruyra, Joan Puig i Ferrater, Josep Pous i Pagès i Anna Murià, la dona d'Augustí Bartra, molt amiga de la Rodoreda, de manera que el senyor Mena s'avesà al fet que li deixés sobres de mida foli per a la professora al seu calaix de la consergeria amb el corresponent disquet. Em sentia un privilegiat de poder llegir i manejar textos d'uns autors tan reconeguts i no exagero si dic que els prenia amb una certa unció, com hauria pres un text original de la Bíblia...

Un dia, quan ja portàvem alguns mesos de classe durant el primer trimestre, vaig aconseguir que una condeixeble li demanés que expliqués el significat del títol del seu poemari *Urània i Pandemos*. La sol·licitud la va sorprendre. «No estem aquí per explicar els meus llibres». En aquell moment, després d'haver comentat *Servitud*, de Joan Puig i Ferrater, estàvem acabant de treballar *Sol, i de dol*, del Josep Vicenç Foix i havíem de començar *Cavalls cap a la fosca*, de Baltasar Porcel, seguint el programa. «Perdoni», vaig intervenir després d'alçar la mà; «estem fent literatura contemporània. I vostè en forma part, vist que ha obtingut els premis més prestigiosos del país. Si a la classe hi ha gent interessada en el seu poemari, no serà pas perdre el temps que ens en pugui fer cinc cèntims. No sempre els estudiosos de literatura es poden trobar amb una autora com vostè davant per davant.» Alguns companys em van aplaudir i es

va sentir un murmuri d'aprovació a l'aula. No tenia més remei que dir-nos-en alguna cosa.

—Bé. Ho justificaré perquè, *Cavalls cap a la fosca*, que ens toca treballar d'acord amb el pla del departament, és una obra amb conductes subterranis, humits i ombrívols per no dir foscos, i, alhora, té una visió boja per les utopies, l'amor, els paisatges i l'esperit humà, que traspassa nissagues... La novel·la s'ha d'entendre com una cavalcada en el temps que val la pena de viure. És un llibre ple de sang i passió carnal, però també un llibre curull d'un esperit que va edificant la humanitat enllà de la mort i la destrucció de les generacions. Doncs bé, *Urània i Pandemos* són dos noms que provenen d'*El Banquet* de Plató, que el filòsof emprà per establir la diferència entre dos tipus d'amor. Serien dues Afrodites, a les quals corresponen dos Eros diferents, segons exposa el personatge Pausànies de l'obra. Hi hauria una Afrodita antiga, Urània, i una de més jove, la popular Pandemos. Els éssers humans, segons la nostra forma d'estimar, rendiríem culte a una o altra. Pandemos es dirigeix al cos abans que a l'esperit, aspira només al goig carnal; el seu amor no és selectiu ni racional, i inspira aquelles accions necessàries, encara que siguin baixes, per assolir la satisfacció sensual; no fa discriminacions de gènere (es dirigeix tant als homes com a les dones) i la seva perdurabilitat és incerta atesa la caducitat de la bellesa física. Al contrari, Urània supera la fogositat sensual de la joventut i cerca racionalment el bé superior, la bellesa anímica conformada per la intel·ligència, la bondat i la virtut. Recordin que Gabriel Ferrater deia que la bondat prové de la intel·ligència. Urània, conreada entre barons, segons Plató, que considerava les dones com el producte de la reencarnació o metempsicosi d'aquelles ànimes masculines que havien actuat injustament, permet la manifestació d'un amor espiritual, durable i fidel. L'amor inspirat per l'Afrodita Urània aspiraria a la saviesa i,

en la relació amorosa, un dels subjectes, el gran, instrueix el jove, que ha d'aprendre a fer-se virtuós. Es tracta d'una relació amorosa entre mestre i deixeble, com tenim, per exemple, a *El poema de la rosa als llavis* de Joan Salvat-Papasseit, recorden? Segons Pausànies, els amors que no pertanyen a aquesta categoria de virtut són populars i materials, en definitiva, imperfectes, perquè sols produeixen un goig efímer. Urània i Pandemos serien l'esperit i la matèria de l'amor.

—Al seu llibre *La matèria de l'esperit*, va voler tornar a desplegar aquesta temàtica? —preguntà un alumne.

—Quan, a *Urània i Pandemos*, parla de la quantitat de petons que podria satisfer un amant, es refereix a Gai Valeri Catul, no? —demana una noia, sense deixar-li temps de respondre la pregunta anterior.

—Però vostè assegura que la carnalitat també comporta espiritualitat, no? La carnalitat del cos també comporta esperit?

Les tres preguntes s'havien encavallat una rere l'altra. Va deixar passar uns moments. Reprengué la paraula:

—Celebro que m'hagin llegit. No és freqüent... Aquestes tres preguntes caldria contestar-les amb un sí. Però permetin-me una opinió. Amb tots els respectes als qui practiquen el poliamor, servidora entén el cos humà no sols com un cos, una màquina d'usar a plaer; no es pot reduir a una funció biològica mecànica. El cos no és una cosa, és algú: precisament, cadascú de nosaltres. Cada fibra del nostre cos és inseparable d'allò que vibra en la nostra interioritat, en les nostres emocions i sentiments, en tot allò que encarna i que és allò que no coneixem del tot de nosaltres mateixos, malgrat saber que existeix. Per tant, al meu entendre, la sexualitat no compromet només una part de nosaltres, els òrgans genitals. No es pot viure una sexualitat veritable desvinculada d'un mateix i d'una pregonia relació amb l'altre. Per això els bloqueigs femenins, les pors, la manca d'erecció masculina, les frustracions. Abans, segons l'Institut Dexeus,

hi havia dones que mai no havien arribat a un orgasme ple; avui hi ha moltes parelles que no viuen una sexualitat plena, creguin-me. Es podrien considerar sexualment impotents. Si la sabessin viure, tocarien el cel.

Era quan feia aquestes digressions a classe que tothom quedava embadocat. A la universitat passava exactament igual com en els nostres tretze o catorze anys.

—Aleshores, vostè no creu en una antropologia dualista d'ànima i cos?

—Evidentment, que no. Els hebreus tenien una tríada: denominaven la totalitat psicossomàtica o psicofisiològica com a *basar*; els grecs ho van traduir com a *sarx* (*caro*, 'carn', en llatí) no pas com a *soma*. Per als hebreus, el *nefeix*, traduït com *psiqué* pels grecs (*anima* en llatí), no és cap ànima increada i preexistent ni pretén establir cap diferència amb el cos. Per als hebreus, el tercer element constitutiu dels humans, la *ruah*, era l'alenada o dimensió sobrenatural específicament religiosa, traduïda per *pneuma* pels grecs i *spiritus* en llatí. L'hel·lenisme ens ho va fer passar tot pel mateix sedàs reduint tota la complexitat de l'ésser humà a la simple dualitat d'ànima i cos. Per postres, l'escolàstica va voler aplicar l'hilemorfisme d'Aristòtil als humans, de manera que la forma s'identificà amb l'ànima i la matèria amb el cos. Quins embolics...

—El papa Joan Pau II, en unes catequesis que està fent des de 1979 —va comentar un capellà que venia a classe sense sotana però amb una elegant camisa de clergyman— també defuig l'antropologia dualista i, quan parla del cos, es refereix a tota la persona humana manifestada en la concreció global corporal. Una mica com el *basar* hebreu.

—Ho sé. Diuen que sortirà un llibre quan hagi acabat aquestes catequesis titulat *Teologia del cos*. Vostè deu estar més informat que no pas una servidora...

—Per al papa, la persona humana és «ésser-do» —va continuar el sacerdot—. Ell parla de la nuesa original de l'home creat, sol i diferent davant dels animals, solitud que vostè també ha tractat, si no vaig errat, en la seva poesia.

—No s'equivoca. Segueixi amb el que diu el papa, sisplau, que servidora no ho ha pas pogut seguir de primera mà.

—Per al papa, només la unió dels dos sexes supera el límit de la solitud, perquè s'assumeix la solitud de l'altre com a pròpia. Però, encara que units i junts la parella esdevingui una sola carn, aquesta torna a estar sola...

—Ja —va assumir la Sira.

—Però, no era un carca, aquest papa? —va interrompre una noia que es feia dir Gina—. Ara farem classe de catequesi vaticana?

—Que és creient, vostè? —saltà un noi.

—La ignorància és molt agosarada —comentà amb veu de reprovació una senyora ben vestida, que podia ser perfectament de l'Opus.

—Perdonin. Ningú n'ha de fer res, si soc o no creient, que ho soc i no me n'amago. Si esmentem el papa és perquè ens interessa. Com em pot interessar el pensament de Nietzsche i no soc pas nietzscheana. «La ignorància és molt agosarada», com ha dit la senyora, certament. Ha entès o no el que ha dit el mossèn, senyoreta Gina? La parella esdevinguda una sola carn torna a patir la solitud del món. Com sortir d'aquest atzucac?

—Hi ha qui assegura que la parella home-dona, avui, està superada. —insistia la Gina—. Per això hi ha practicants de molts tipus d'amor enllà de l'amor dual.

—Tipus d'amor que deixen més insatisfetes a les persones que l'amor de parella —replicà una altra noia—. La solitud humana, individual o en parella, és indefugible.

—Suposo que, per al papa —tornà a prendre la paraula la Sira—, aquesta solitud reclama la presència d'un «altre», no? —es dirigia al mossèn—. Reclama la presència del fruit de l'amor, això és, un fill.

—Exactament.

—Aquí, servidora podria discrepar del papa, perquè, per a mi, es podria viure en la unió de la parella una solitud plena i fructífera de cara als altres sense necessitat de cap fill. Però, perdonin, ens estem embardissant i el que hem de fer és començar Baltasar Porcel.

Quan tallava així, sabent que tenia tota la classe en enjòlit, n'hi hauria hagut per matar-la.

I va passar el que va passar. El desembre d'aquell any començava, no amb un pont, sinó amb un aqüeducte. El dimecres 6 era la festa de la Constitució i el divendres 8, la Puríssima. Em convidà a l'apartament que tenia a Cap de Salou, heretat de la seva àvia, el dijous a la tarda, dia 7. Amb la seva filla Mercè, de quinze anys, volien pintar l'habitació de matrimoni i la balconada. El fill se la campava pel seu compte ves a saber on i el marit assistia aquells dies a un simposi bancari. S'enduria un ordinador. Si ens sobrava temps, treballàriem l'epistolografia de Cruzet.

No hi havia estat mai ni coneixia aquella zona. L'apartament, en una mena de tercer pis, no era gaire gran, però tenia un garatge comú al soterrani, que donava a l'ascensor. Un cop vam ser dalt —elles amb una maleta i jo amb la meva bossa—, apujada la persiana i descorregudes les cortines d'una sala d'estar que devia servir de menjador i donava a una gran balconada, davant per davant apareixia tota la badia de Sant Jordi amb les platges de Salou a tocar. Així, doncs, la balconada, que hauríem de pintar l'endemà, donava just

damunt del mar i la panoràmica del golf de Sant Jordi, en aquella hora foscant, era esplèndida. Al davant, Salou, Vilafortuny i, més a garbí, Cambrils. Seguint la costa, Miami Platja i L'Hospitalet de l'Infant. En dies clars m'asseguraren que s'albirava l'Ametlla, l'Ampolla, tot el Delta de l'Ebre i el perfil paquidèrmic del Montsià.

Sense endreçar els bagatges que havíem deixat a la sala-menjador i amb els ulls posats al mar de la regolfada, la Sira ens va dir que havíem de deixar aquella magnífica contemplació, per baixar al garatge i pujar la resta. Vist que sols havíem pujat els equipatges, caldria portar a l'ascensor les bosses de queviures i els pots i llaunes de pintura. Així, vam traslladar al pis pa, tomàquets, enciam, formatge, embotits, arròs, maionesa, espaguetis, pots per preparar pasta a la carbonara o a la napolitana... En una bossa isotèrmica hi havia amanida russa congelada, tetrabrics de llet, iogurts, ous, llom, costelles i què sé jo... Vaig encarregar-me de les llaunes i pots de pintura i de tots els estris de pintar que eren en una mena de sàrria de plàstic: a manca de granotes de pintor, una mena d'impermeables de plàstic per no embrutar-nos, semblants a un ponxo, diaris vells i rotllos de plàstic, dues espàtules i massilla, dos rotlles de tira adhesiva d'emascarar per protegir sòcols i endolls, draps vells, corrons antigoteig de pèl fi, brotxes i paletines... I, esclar, els pots i llaunes de pintura, amb els minis antioxidants i anticorrosius per a la barana de la balconada. «Em volien fer quedar una cubeta de pintura, però em sembla que amb la llauna en tindrem prou...», va explicar la Sira.

—Ja som a «la millor ciutat» —va dir ella imponent els tres últims mots en tornar a ser a dalt, en aquella àmplia sala d'estar-menjador que, amb foc a terra i tot, feia tota la pinta de ser la més gran de l'apartament—. Ho sap que, segons diuen, aquest és el significat de Salou, del grec Salauris?

—Ara la mare explicarà que el poeta romà Rufi Fest Aviè, al segle IV, cita Salauris a la seva *Oda marítima*...—va pronosticar la seva filla fent-se la setciències.

No ho va fer. En canvi, em mostrà les altres estances i m'assenyalà quina seria la meva habitació: la del seu fill Ernest. (Hi tenia penjat darrere la porta un pòster de Jimmy Hendrich, ja mort el 1970.) De les quatre de l'apartament, a més del bany —amb lavabo, plat de dutxa i WC, on, fet i fet, vam anar tots tres— i la cuina, el menjador-sala d'estar amb foc a terra, un tresillo amb sofà-llit per quan apareixia algun convidat i una taula amb quatre cadires per als àpats, era, com ja m'havia imaginat, la més gran.

El primer que em va sorprendre de l'habitació que havíem de pintar, la matrimonial, era que hi havia dos llits individuals desmunts. No dormien en un mateix llit, la Sira i el seu marit? Els dos capçals, els dos peus, les quatre espones i els dos somiers estaven recolzats a la paret, amb els matalassos enrotllats en un racó. Les dues dones dormirien a les habitacions interiors —la de la filla tenia llit i un niu a sota per si mai es quedava alguna amiga— i, a mi, em deixaven l'exterior —que donava a la balcona—, on vaig deixar la bossa de mà, amb el pijama, les mudes i el necessari. No feia pas un fred gèlid, però, òbviament, al mes de desembre, l'apartament estava glaçat i humit.

El primer que mare i filla van fer, va ser encendre la llar de foc i una estufa elèctrica a cada habitació on dormiríem. Em devia mirar el foc a terra amb estranyesa —em causava un cert desconcert en un apartament de platja per a l'estiu— i la Sira em va voler justificar la seva existència: la seva mare, de qui havia heretat l'apartament, l'hi havia volgut tant sí com no, per les vegades que hi volgués fer estada durant l'hivern. Mentrestant, la Mercè, la filla, no es va estar de trucar a una amiga que tenia a Cambrils. Va aprofitar la meua presència

per demanar amb veu alta un permís i la mare va transigir. Dissabte a la tarda la vindrien a buscar per poder anar a la nit a una discoteca de Cambrils i es quedaria a dormir a casa l'amiga. El diumenge al matí ja la tornarien. Beneïts quinze anys!

La Sira va abaixar fins a meitat la persiana, va córrer de nou els cortinatges i vam sortir. Em volien portar a menjar una pizza a un restaurant que es diu «La Piazza», perquè era el millor de la zona segons les dues dones, però estava tancat. Vam haver d'anar a sopar a Salou: «La Tortillita» estava obert. Abans de sortir, com ja he explicat, a més de les viandes, havíem pujat a l'apartament el requitzell d'estris que ens servien per pintar l'endemà. En tornar del restaurant, en una gasolinera, la Sira va comprar una xarxa de socs per a la llar de foc i, només d'arribar a l'apartament, en va posar un parell damunt les brases perquè la flama revisqués. Desavesat a l'enjogassament calidoscòpic de les flames, em vaig quedar mirant-les fit a fit com un estaquirot una bona estona, mentre la Sira s'anava a posar les sabatilles i la Mercè tornava a ser al telèfon. La professora va sortir amb dues carpetes amb un adhesiu blanc: Una posava «Llengua bífida» i l'altra, «Cruzet». Devien ser cartes del cèlebre editor. Aprofitàrem el temps, vaja. Em va mostrar la primera carpeta.

—Sap què és això? —vaig fer que no amb el cap, perquè mai havia sentit parlar de «Llengua bífida» i ella va seguir—. Ningú no sap que existeix. Hi entaforo escrits inèdits, petits assaigs o articles que publico on em demanen. Fa anys que ho faig. Un dia hauré de revisar si val la pena guardar-ho...

—Segur que sí.

—Qui sap —va dir arronsant les espatlles i esguardant-me, com si desitgés amb tota l'ànima que em trobés bé, allà, amb elles, va dir-me: —Obri el bar—. M'assenyalava un moble curull de llibres que ocupava tot un pany de paret amb el bar al mig. —Si li fa peça

algun licor o una altra beguda, vostè mateix. No el trobarà gaire assortit, però guisqui i conyac sí que n'hi deu haver. En té cura el meu marit, perquè jo no bec alcohol. També hi deu haver Aromes de Montserrat —esguardà d'una llambregada a la filla al telèfon i abaixà la veu— per a quan la nena té molt forta la regla.

—Gràcies, però havent sopat, tampoc no bec mai alcohol.

La Mercè havia acabat la trucada o havia sentit alguna cosa.

—Us tracteu de vostè? —va posar cullerada la filla, una mica foteta—. Perdonin ses senyories. Quants anys deus tenir, Manuel? —se m'encarà sense obtenir cap resposta—. Cinc o sis o més que jo? A mi no em sortiria dir-li de vostè... Si no t'ho dic a tu, mare!

—Tutegem-nos, doncs —vaig proposar.

—Aquí, d'acord —acceptà la Sira—. Però, a la universitat, com a tots els meus alumnes, el tornaré a tractar de vostè.

—Allà ja us ho fareu. Me'n fot tres pitos —va deixar anar una mica malagradósament la noieta.

La Sira va deixar les carpetes a la tauleta del tresillo, va tirar amunt del tot la persiana de la balconada i va tornar a descórrer les cortines, abans de seure en una poltrona i convidar-me a seure al sofà. Davant teníem l'edifici blanquinós del Negresco, amb les palmeres en una zona d'aparcament; a l'esquerra, el mar ronsejava xocant harmònicament en el seu vaivé contra el petit penya-segat que el separava de l'hotel, on acabava un caramell daurat de lluna que el traspassava. Al fons, enllà de la platja, les lluminàries de Salou i, més enllà, les de Cambrils, com cuques de llum, que s'empetiten seguint el perfil de la platja. El cel estava estrellat. Vaig sortir a fora, per tornar a entrar tot seguit. Feia fred. De retaula, al fons del fons, la mola fosca dels contraforts de serra Llaberia sota els estels. Se sentia el murmur de l'anar i venir del mar, i el xoc contra les roques de la murada de l'hotel s'esdevenia amb un ritme monòton.

—Fa fred, eh? A l'estiu, veuria tots els hotels de la zona il·luminats. Hi ha molt moviment. Massa. Ara està tot silenciós, que és com a mi m'agrada...—va respirar a fons—. Ara no sé si posar-nos amb Cruzet o començar a preparar l'habitació que hem de pintar, traient quadres i altres coses, embolicant amb plàstics la calaixera, cobrint endolls... Però tinc mandra: no li donaré cap bon exemple. Demà serà un altre dia.

—De tu, no?

—Sí, d'acord. Amb la meva mandritis, no et donaré cap bon exemple...

—Si vols, t'ajudo. He vingut per això.

—No, no. Demà ja ens hi posarem. No tinc ganes ni d'obrir aquesta carpeta —va dir, mentre la prenia de la tauleta i ho feia.

—Cartes escrites pel senyor Cruzet o rebudes? —vaig demanar.

—De tota mena. Mira... —va treure set o vuit folis grapats—. Aquí hi ha una llarguíssima carta de Cruzet a Xavier Benguerel de l'abril de 1958 on li confia la seva crisi personal i professional. Avesat a dominar ell sol el mercat del llibre en català, li deia que per culpa d'«El Club de Novel·listes», promogut per Benguerel i Joan Sales —i, en aquells inicis, amb els Aymà—, la seva editorial Selecta anava de mal en pitjor. Llegeixi això que he subratllat.

—«Em sento —vaig llegir—, amic Benguerel, enormement fatigat i penso davant del buit, de la indiferència, desconeixement de la meva obra i incomprensió que sento al meu entorn, si la Selecta no ha estat en la meva vida una enorme equivocació...» Caram! Això és fort —vaig comentar.

—Sí que ho és —em va agafar la carta dels dits, la posà al lloc corresponent dins la carpeta i la tancà amb les gomes—. Menys de quatre anys després, el 17 de febrer del 1962, Cruzet se suïcidava.

—No fotis!

